

Stefan Lelental

Przesłanki orzekania o przerwie w odbywaniu kary pozbawienia wolności oraz o warunkowym przedterminowym zwolnieniu na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii

Ruling prerequisites on a break in serving a sentence of imprisonment and on early conditional discharge pursuant to the Act on counteracting drug addiction

Przedmiotem artykułu jest analiza przesłanek orzekania przez sąd penitencjarny o udzieleniu skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności przerwy w jej odbywaniu oraz o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbycia reszty tej kary na podstawie uregulowań prawnych zawartych w przepisach art. 73a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Autor wskazuje na liczne błędy związane z wprowadzeniem w życie tych przepisów, które obowiązują od 9 grudnia 2011 r. i stanowią swoiste *lex specialis* w odniesieniu do art. 153 § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego*, gdy chodzi o przerwę w odbywaniu kary pozbawienia wolności, oraz art. 77-82 *Kodeksu karnego*, co do warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Słowa kluczowe: ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii, przerwa w odbywaniu kary pozbawienia wolności, warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, skazani uzależnieni od środków odurzających lub substancji psychotropowych.

The article is to analyze prerequisites of ruling by the penitentiary court to grant a person sentenced to imprisonment, a break in their serving a sentence and an early conditional discharge from serving the remainder of the sentence on the basis of the regulations contained in

Art. 73a of the Act on counteracting drug addiction. The author point to a number of errors related to the implementation of these provisions, which are in force as of 9th December, 2011 and constitute a form of *lex specialis* in relation to Art. 153 § 1 of the Executive Penal Code, in reference to a break in serving a sentence of imprisonment and Art. 77-82 of the Criminal Code, as regards early conditional discharge.

Key words: Act on the prevention of drug addiction, a break in serving a sentence of imprisonment, early conditional discharge from serving imprisonment sentence, convicts addicted to narcotic drugs or psychotropic substances.

Uwagi wstępne

Problematyka, o której informuje tytuł tego opracowania, dotyczy osób odbywających karę pozbawienia wolności, uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych, skazanych za jakiegokolwiek przestępstwo popełnione w związku z jednym lub drugim z tych uzależnień. Zakres orzekania o przerwie i o warunkowym zwolnieniu jest więc ograniczony. Ma to również związek z tym, że trudne do jednoznacznego ustalenia wyniki udzielonej skazanemu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności stanowią wyłączną podstawę zarządzenia warunkowego przedterminowego zwolnienia albo odwołania przerwy.

Przepisy art. 73a ust. 1-5 ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. nr 179, poz. 1485 ze zm. – ostatnie: Dz. U. z 2015 r. poz. 28 i 875) zostały dodane do ustawy w 2011 r.¹ Żaden z tych przepisów nie doczekał się do tej pory wykładni, której wynik mógłby być uznany za zadowalający. Tego warunku nie spełnia ograniczony zaledwie do czterech tez komentarz do ogółu tych przepisów².

¹ Chodzi o ustawę z 1.04.2011 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 117, poz. 678).

² Por. B. Kurzępa, [w:] W. Kotowski, B. Kurzępa, A. Ważny, *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz*, pod red. A. Ważnego, wyd. 1, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 474-475; por. również: A. Muszyńska, *Podstawy prawne szczególnego traktowania skazanych uzależnionych od środków odurzających*, [w:] *Postępowanie z wybranymi grupami skazanych w polskim systemie penitencjarnym. Aspekty prawne*, red. naukowa A. Kwieciński, LEX a Wolter Kluwer business, Warszawa 2013, s. 114 i nast.

Przesłanki orzekania o przerwie w odbywaniu kary

Sąd penitencjarny może udzielić przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności, o której mowa w art. 153 § 1 kkw³, w celu podjęcia leczenia lub rehabilitacji, gdy zgodnie z przepisami art. 73a ust. 1-4 ustawy przemawiają za tym łącznie następujące przesłanki:

- 1) względy lecznicze i wychowawcze (ust. 1),
- 2) uzależnienie skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności od środków odurzających lub substancji psychotropowych (ust. 1),
- 3) przestępstwo, za które skazany odbywa karę musi być popełnione w związku z używaniem środków odurzających lub substancji psychotropowych (ust. 1),
- 4) ustalenie, że skazany w czasie udzielonej mu przerwy w odbywaniu kary podda się leczeniu lub rehabilitacji (ust. 1),
- 5) skazany wykaże, że ma zagwarantowane miejsce leczenia lub rehabilitacji w odpowiednim podmiocie leczniczym odpowiadającym jego potrzebom terapeutycznym (ust. 2),
- 6) odbywając karę, skazany wyraził zgodę na objęcie go stosownym leczeniem lub rehabilitacją (ust. 3 w zw. z art. 117 kkw),
- 7) do końca odbywanej przez skazanego kary pozostało nie więcej niż 2 lata (ust. 4).

Wymienione przesłanki mają charakter bardzo zróżnicowany – formalny albo materialny, a niektóre z nich – ocenny, i to do tego stopnia, że nawet w drodze wykładni ich treść jest trudna, o ile wręcz niemożliwa do ustalenia, a jeszcze inne – są trudne do spełnienia przez skazanego, który ubiega się o udzielenie mu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności. Tyle uwag wstępnych poprzedzających analizę i ocenę każdej ze wskazanych przesłanek.

Ad 1. „Względy lecznicze” oraz „względy wychowawcze” to typowe zwroty lub terminy niedookreślone znaczeniowo i z tego powodu niezwykle trudne do interpretacji, gdyż nie można podać wszystkich warunków

³ Odwołanie się do tego przepisu jest oczywistym błędem ustawodawcy. Przepis art. 153 § 1 kkw stanowi bowiem o obligatoryjnym udzieleniu przerwy w przypadku określonym w art. 150 kkw do czasu ustania przeszkody, tj. z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby.

koniecznych i wystarczających do ich stosowania⁴. W teorii prawa, w zakresie dyrektyw języka aktu prawnego, nie znajduje uznania posługiwanie się terminami wieloznacznymi i terminami o znaczeniu nieostrym. W przeciwnym razie dochodzi bowiem do stwarzania sytuacji luzu interpretacyjnego⁵, a co za tym idzie, prowadzi lub może prowadzić do dowolności stosowania prawa.

Należy też zwrócić uwagę na spójnik „i”, który w redakcji omawianej przesłanki oznacza, że za udzieleniem skazanemu przerwy w odbywaniu kary muszą przemawiać zarówno „względy lecznicze”, jak również „względy wychowawcze”. Wykluczony jest zatem wniosek, co wynika wprost z wykładni tej przesłanki, że możliwe jest udzielenie skazanemu przerwy albo ze względów leczniczych, albo ze względów wychowawczych. Wydaje się, że niezamierzonym skutkiem analizowanego unormowania jest doprowadzenie do jego sprzeczności z przepisami art. 96 § 1 i art. 117 kkw, które stanowią o kryteriach kierowania skazanych do odbywania kary w systemie terapeutycznym. Przepisy te nie wymagają bowiem, aby za skierowaniem skazanego do tego systemu przemawiały względy wychowawcze, a jedynie jego uzależnienie od „środków odurzających lub psychotropowych” (art. 96 § 1 kkw) lub inaczej „środków odurzających lub substancji psychotropowych” (art. 117 kkw). Należy zauważyć, że w tym samym akcie prawnym użyto innych określeń definiujących pojęcia, o których mowa w wymienionych wyżej przepisach kkw.

Ad 2. Analiza i wnioski z niej wynikające co do przesłanki, o której była mowa w pkt. 1, dotyczą również „uzależnienia od środków odurzających lub substancji psychotropowych”. Tym razem chodzi o użycie spójnika „lub”. Spójnik ten nie spełnia funkcji alternatywy rozłącznej. Należało zatem użyć spójnika „albo”⁶. Skazany może być bowiem uzależniony albo od środków odurzających, albo od środków psychotropowych oraz jednocześnie od każdego z tych środków, używając tego z nich, do którego, w konkretnym przypadku, ma dostęp.

Wprawdzie nie może być przedmiotem wykładni to, czego w ustawie nie zapisano, jednak można wyrazić przekonanie, że pominięcie

⁴ Por.: Z. Tobor, [w:] J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp do prawoznawstwa*, wyd. 2, Zakamycze 2002, s. 225. Na marginesie należy dodać, że zarówno określenie „względy lecznicze” i zamiennie „względy zdrowotne” oraz „względy wychowawcze” są dość często używane w kkw. Pierwsze z tych określeń w art. 87 § 4, 96 § 3, 97 § 2 i 247 § 1, natomiast drugie z tych określeń w art. 61 § 1, 87 § 4, 96 § 3, 145 § 2, 146 § 3, 148 § 4 art. 212 § 1 (stan prawny na 31.03.2015 r.).

⁵ Por. J. Wróblewski, *Zasady tworzenia prawa*, Warszawa 1989, s. 140.

⁶ Por. J. Gregorowicz, *Zarys logiki dla prawników*, Grand Gamma, Łódź 1995, s. 56.

w przepisie art. 73a ust. 1 uzależnień od tzw. „dopalaczy”, a także wprowadzonych do obrotu szkodliwych dla zdrowia substancji, o których mowa w art. 165 § 1 pkt 2 kk, za co grozi kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 – nie odzwierciedla rzeczywistego problemu uzależnień.

Uzależnienie od środków odurzających i substancji psychotropowych wymaga oczywiście leczenia lub rehabilitacji. Pojawia się jednak pytanie, czy istnieją i dysponują odpowiednią liczbą miejsc odpowiednie podmioty lecznicze, odpowiadające potrzebom terapeutycznym osób uzależnionych? Nie jest to jednak problem prawa obowiązującego lecz problem jego skutecznego wykonywania.

Ad 3. W przeciwieństwie do art. 73a ust. 1 ustawy, przepis art. 117 kkw nie wymaga, aby skazany, u którego stwierdzono uzależnienie od środków odurzających lub substancji psychotropowych, odbywał karę za przestępstwo popełnione w związku z tymi uzależnieniami. Uzasadniony jest więc wniosek, że wobec wszystkich innych skazanych uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych i odbywających karę w systemie terapeutycznym, uregulowania prawne, o których stanowią przepisy art. 73a ustawy, nie mogą być stosowane. Nie wywiera to jednak żadnego wpływu na zakres kierowania skazanych do odbywania kary w systemie terapeutycznym. Przepis art. 96 § 1 kkw stanowi, że wyłączną przesłanką kierowania do tego systemu jest uzależnienie skazanego od środków odurzających lub psychotropowych. Istotą systemu terapeutycznego jest bowiem obejmowanie skazanych odpowiednim leczeniem lub rehabilitacją bez względu na to, za jakie przestępstwo zostali skazani, a w przypadku skazanych uzależnionych od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych, bez względu na to, czy przestępstwo, za które zostali skazani, popełnili w związku z tymi uzależnieniami. Zresztą trudno, nawet w przybliżeniu, ustalić, jak kształtuje się praktyka kwalifikowania skazanych do oddziałów terapeutycznych lub do odbywania kary poza tymi oddziałami. W statystyce penitencjarnej uwzględnia się jedynie stan uzależnienia od środków odurzających lub substancji psychotropowych. Nie uwzględnia się natomiast, czy skazany, o którym mowa, odbywa karę za przestępstwo związane z używaniem tych środków lub substancji. Świadczą o tym dane za lata 2012-2015, w których już obowiązywała ustawa wymieniona w przypisie 1. Dane te prezentujemy w tabeli 1.

Tabela 1. Skazani uzależnieni od środków odurzających lub substancji psychotropowych zakwalifikowani do odbywania kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym, odbywający tę karę w oddziałach terapeutycznych i poza tymi oddziałami (stan w dniu 31.12)

Rok	Skazani odbywający karę:		
	w oddziałach terapeutycznych	poza oddziałami terapeutycznymi	razem
2012	472	117	689
2013	438	99	537
2014	462	110	572
2015	480	118	598

Źródło: *Roczna informacja statystyczna*. Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej.

W tych samych latach do odbywania kary w systemie terapeutycznym, łącznie w oddziałach terapeutycznych i poza tymi oddziałami, zakwalifikowano: w 2012 r. – 3733; 2013 r. – 3625; 2014 r. – 3603; 2015 r. – 3143 + 1375 = 4518 (źródło: jak wyżej, obliczenia własne).

Ad 4. Przepis art. 73a ust. 1 ustawy nie wskazuje, na jakiej podstawie sąd penitencjarny ma ustalić, że skazany w czasie udzielonej przerwy w odbywaniu kary podejmie leczenie lub rehabilitację. Można w tym przypadku mówić o prawdopodobieństwie psychologicznym, które w logice jest definiowane jako stopień przeświadczenia o szansach osiągnięcia jakiegoś celu⁷. Z pewnością nie wystarczy tutaj oświadczenie skazanego zawarte w jego wniosku o udzielenie mu przerwy w odbywaniu kary. Tym bardziej, że – jak czytamy w uzasadnieniu projektu ustawy „(...) jest zasadnym ukształtowanie tych przepisów w taki sposób, aby nie spowodowały one pojawienia się na szerszą skalę prób „ucieczki” skazanych od terapii w ramach zakładów karnych, czy wręcz pozornego wnioskowania o udzielenie takiej przerwy, która mogłaby być wykorzystywana w celu „wydostania się” z zakładu karnego”⁸. Jeżeli właśnie takie były założenia ustawy, to bez odpowiedzi pozostaje pytanie, dlaczego nie określono, gdy chodzi o tę przesłankę, chociażby przykładowo, okoliczności pozwalających na jej ocenę, w celu zapobieżenia możliwym praktykom, o których mowa w cytowanym fragmencie uzasadnienia.

⁷ Por. W. Wolter, M. Lipczyńska, *Elementy logiki. Wykład dla prawników*, wyd. 3, PWN, Warszawa – Wrocław 1980, s. 247 i 249.

⁸ Sejm RP VI kadencji, nr druku 3420, s. 19.

Ad 5. Nie mamy wątpliwości, że od skazanego nie można wymagać, aby miał wiedzę o tym, który podmiot leczniczy będzie dla niego „odpowiednim” i „odpowiadającym jego potrzebom terapeutycznym”. To właściwy miejscowo sąd penitencjarny, który udziela skazanemu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności, powinien wskazać odpowiedni podmiot leczniczy, w którym skazany – w czasie przerwy – ma obowiązek podjąć leczenie lub terapię. To jednak nie wszystko, gdyż skazany musi wykazać, że ma zagwarantowane miejsce leczenia lub rehabilitacji w odpowiednim, co oznacza: konkretnym, podmiocie leczniczym. Z bliskim pewnością przekonaniem można uznać, że skazany nie ma takiej możliwości, a wobec tego udzielenie mu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności zostaje faktycznie wyłączone.

Ad 6. Wyrażenie przez skazanego, odbywającego karę pozbawienia wolności, zgody na objęcie go odpowiednim leczeniem lub rehabilitacją jest bezprzedmiotowe. Przepis art. 117 kkw wymaga takiej zgody jedynie od skazanego, „(..) u którego stwierdzono uzależnienie od (...) środków odurzających lub substancji psychotropowych”. Nie wymaga natomiast takiej zgody od skazanego, który odbywa karę za przestępstwo popełnione w związku z tym uzależnieniem. Może to więc być jakiegokolwiek przestępstwo, np. kradzież, kradzież z włamaniem, udział w bójce lub pobiciu człowieka i wiele innych. Zachodzi oczywista sprzeczność między przepisami art. 73a ust. 2 ustawy i art. 117 kkw, której nie można usunąć w drodze wykładni. Na zasadzie *lege non distinguente nec nostrum est distinguere* (czego prawo nie rozróżnia, tego nie należy rozróżniać). Taka właśnie sytuacja ma miejsce w przepisie art. 117 kkw, w którym rozróżniono podstawy kierowania do systemu terapeutycznego w ten sposób, że tylko skazanego za przestępstwo określone w art. 197-203 kk, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, obejmuje się – za jego zgodą – odpowiednim leczeniem lub rehabilitacją. Wymieniony przepis kkw stanowi wprost, o czym wcześniej wspomniano, że tylko w przypadku skazanych za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (art. 197-203 kk) muszą one pozostawać w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Kierowanie skazanych uzależnionych od środków odurzających lub psychotropowych do odbywania kary w systemie terapeutycznym, zgodnie z art. 117 kkw, nie wymaga, aby popełnione przez nich przestępstwa pozostawały w związku z tymi uzależnieniami.

Ad 7. W cytowanym wcześniej uzasadnieniu projektu ustawy (przy-
pis 8) napisano, że przesłanka, o której mowa, ma charakter formalny,
a jej celem jest ograniczenie możliwości udzielenia przerwy w odbywaniu
kary „(...) w postaci rozmiaru kary pozostałego do odbycia, a nie mini-
mum kary, jakie musi być odbyte (jak przy warunkowym zwolnieniu).
Wydaje się, że może to być korzystniejsze dla niektórych sprawców. Przy
skazaniu np. na karę do czterech lat pozbawienia wolności – a to chyba
większość przeciętnych sprawców przestępstw związanych z używaniem
środków odurzających lub substancji psychotropowych – będą oni mogli
korzystać z takiej przerwy zanim nabędą uprawnienia do warunkowe-
go przedterminowego zwolnienia po odbyciu połowy kary (dotyczyłoby
to też recydywistów, którzy nabywają to uprawnienie normalnie po od-
byciu dwóch trzecich kary), co może mieć pewną wartość motywującą
do podjęcia takiej próby” (s. 18).

W ramach oceny cytowanego fragmentu uzasadnienia nie można po-
zostawić bez komentarza uwag dotyczących istoty warunkowego przed-
terminowego zwolnienia. Instytucja ta nie jest oczywiście uprawnieniem
skazanego; skazany może jedynie złożyć wniosek o jej zastosowanie.
Zgodnie z art. 77 § 1 kk sąd może warunkowo zwolnić skazanego tylko
wówczas, gdy istnieje uzasadnione przekonanie, że skazany po zwol-
nieniu będzie przestrzegał porządku prawnego, a w szczególności nie
popęlni nowego przestępstwa, przy czym przestępstwo, za które odbywa
karę, pozostaje bez wpływu na orzeczenie w tym przedmiocie. Należy
też uwzględnić, że sąd może, a dotyczy to przede wszystkim skazanego
uzależnionego, zobowiązać go m.in. do: poddania się terapii uzależnień,
terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji oraz uczestnic-
twa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych (art. 159 § 1 kkw w zw.
z art. 72 § 1 kk).

Są to obowiązki znacznie bardziej konkretne niż ogólnie sformułow-
any obowiązek podjęcia leczenia lub rehabilitacji w czasie przerwy w od-
bywaniu kary, udzielonej skazanemu na podstawie art. 73a ust. 1 ustawy.
Relacjonowane unormowanie kojarzy się z okresem próby, związanym
zawsze z warunkowym przedterminowym zwolnieniem z odbycia resz-
ty kary pozbawienia wolności, z tym tylko, że okres próby nie może
być krótszy niż 2 lata (art. 80 § 1 kk), a dwuletni czas trwania przerwy
to okres maksymalny. W praktyce, chociażby ze względu na czas nie-
zbędny do rozpoznania sprawy przez sąd penitencjarny, ten okres będzie
krótszy. Uzasadnione jest w związku z tym pytanie, raczej o charakterze

retorycznym, o sens dodania do ustawy przepisów art. 73a. Skoro bowiem skazany, u którego stwierdzono uzależnienie od środków odurzających lub substancji psychotropowych, wyraził zgodę na objęcie go odpowiednim leczeniem i rehabilitacją (art. 117 kkw) i odbywał karę w systemie terapeutycznym, to ze względu na realizację celu wykonywania kary pozbawienia wolności (art. 67 § 1 kkw), zdecydowanie lepszym rozwiązaniem jest udzielenie mu warunkowego zwolnienia, co umożliwia oddanie go pod dozór kuratora sądowego i nałożenie na niego obowiązków, nie tylko tych, o których wcześniej była mowa, lecz również wymienionych i niewymienionych w art. 72 § 1 kk, które polegają na zobowiązaniu skazanego do „stosownego postępowania w okresie próby, które może zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa” (art. 72 § 1 pkt 8 kk w zw. z art. 159 § 1 kkw).

Postępowanie w przedmiocie udzielenia przerwy

Ustawa powinna regulować postępowanie w przedmiocie udzielenia lub odmowy udzielenia skazanemu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności na podstawie przepisów art. 73a ustawy. Przepis ust. 1 tego artykułu stanowi jedynie o przerwie, „o której mowa w art. 153 § 1 *Kodeksu karnego wykonawczego*”. Wskazanie na ten przepis jest oczywistym błędem, gdyż stanowi on, odwołując się do art. 150 § 1 kkw, o przesłankach obligatoryjnego udzielenia skazanemu przerwy, podczas gdy udzielenie skazanemu przerwy na podstawie art. 73a ustawy jest zawsze fakultatywne. Zgodnie zaś z przepisem ust. 3 art. 73a ustawy sąd penitencjarny odmawia udzielenia przerwy, a więc obligatoryjnie, jeżeli skazany nie wyraził wcześniej zgody na objęcie go stosownym leczeniem lub rehabilitacją, o których mowa w art. 117 kkw⁹. Z powołanego wyżej przepisu ustawy wynika wprost, a z przepisu ust. 1 w sposób dorozumiany, że organem uprawnionym do udzielenia lub odmowy udzielenia skazanemu przerwy w odbywaniu kary jest sąd penitencjarny. Zarówno wymienione jak i pozostałe przepisy art. 73a ustawy nie określają właściwości miejscowej tego sądu. Nie określają również czasu, na jaki przerwa może być udzielona. Z przepisu ust. 4 wynika, że przerwa może trwać nawet do 2 lat. W nawiązaniu do wspomnianych oraz innych

⁹ Por. na temat tej przesłanki uwagi przedstawione wyżej w pkt. 6.

spraw w ogóle nieuregulowanych, pojawia się wiele pytań, dotyczących m.in. podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku o przerwę, ich udziału w postępowaniu przed sądem, prawie do zażalenia na postanowienie sądu penitencjarnego i inne. Odpowiedź na wymienione przykładowo i inne pytania jest oczywiście negatywna. Przepisy art. 73a ustawy nie odwołują się do odpowiedniego stosowania konkretnych przepisów rozdziału IV, oddziału 1 i 2 kkw.

Mając świadomość, że nadmiar krytyki osłabia jej wartość, powstrzymujemy się od oceny unormowań, o których mowa w tym punkcie opracowania. Nie sposób jednak zaniechać sformułowania wniosku, że brak przepisów procesowych faktycznie eliminuje możliwość stosowania przepisów prawa materialnego regulujących orzekanie i wykonywanie orzeczeń o udzieleniu lub odmowie udzielenia przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności skazanym, których dotyczą przepisy art. 73a ustawy.

Warunkowe przedterminowe zwolnienie albo zarządzenie wykonania kary

W świetle przepisu art. 73a ust. 5 ustawy warunkowe zwolnienie jest obligatoryjne. Sąd penitencjarny zarządza bowiem warunkowe przedterminowe zwolnienie skazanego z odbycia reszty kary pozbawienia wolności po zakończeniu leczenia lub rehabilitacji, uwzględniając ich wyniki, albo zarządza dalsze wykonywanie kary. *Tertium non datur*, co znaczy, że nie ma trzeciej możliwości. Nie wiadomo jednak, w oparciu o jakie kryteria i w jakim czasie od podjęcia przez skazanego leczenia lub rehabilitacji, sąd penitencjarny ma ocenić ich wyniki. Ocena ta wymaga wiadomości specjalnych, których sąd nie ma. W takiej sytuacji zasięga się opinii biegłego albo biegłych (art. 193 § 1 kpk). Żaden z przepisów art. 73a ustawy takiej możliwości nie przewiduje, a nie odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów, które taką możliwość przewidują. W tych warunkach sędziemu przychodzi zaufać własnej intuicji, co oczywiście nie gwarantuje, chociaż nie wyklucza, właściwego rozstrzygnięcia sprawy.

Wynik leczenia osób uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych nie zawsze, a być może z reguły, nie zależy od tych osób. Skazani, którzy poddali się leczeniu lub rehabilitacji, nawet gdy uczynili to w celu uzyskania przerwy w odbywaniu kary

pozbawienia wolności, a następnie warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty tej kary, nie mogą być pozbawieni nadziei na rzetelne rozstrzygnięcie spraw, które ich dotyczą. Przyczyną tego stanu rzeczy jest, naszym zdaniem, brak profesjonalizmu w tworzeniu prawa. Jeżeli, zgodnie z art. 73a ust. 1 ustawy, sąd penitencjarny udzieli skazanemu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności „(...) w celu podjęcia leczenia lub rehabilitacji”, to tylko uchylanie się przez niego od tego obowiązku powinno stanowić podstawę zarządzenia dalszego wykonywania tej kary. Wspomniany brak profesjonalizmu daje o sobie znać nie tylko w kwestii omawianej w tym miejscu i omawianych wcześniej. Kolejna z nich dotyczy określonych w art. 78 kk przesłanek formalnych orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu. Otóż autorzy projektu ustawy, Sejm i Senat – konkretnie: posłowie i senatorzy – nie zauważyli, że artykuł ten składa się z trzech przepisów (§ 1, 2 i 3). Przesłanka, o której stanowi przepis § 3 tego artykułu, nie może być oczywiście spełniona, gdyż dotyczy skazanych odbywających karę dożywotniego pozbawienia wolności, co – w nawiązaniu do art. 73a ust. 4 ustawy – oznacza, że nie można ustalić, że skazanemu pozostało do końca jej odbycia nie więcej niż 2 lata. Gdy zaś chodzi o skazanego odbywającego karę 25 lat pozbawienia wolności, to przepis ust. 5 tego artykułu mógłby znaleźć zastosowanie nie wcześniej niż po 23 latach. Tylko, czy po tak długim okresie abstynencji poddawanie skazanego leczeniu lub terapii ma jeszcze sens. Nie bierzemy pod uwagę, aby którykolwiek z podmiotów biorących udział w przygotowaniu projektu ustawy i jej uchwaleniu podejmował próbę odpowiedzi na to pytanie, a także dlaczego nie uwzględniono, że kodeksowe i pozakodeksowe prawo karne nie zna typów rodzajowych przestępstw popełnionych w związku z uzależnieniem od środków odurzających lub substancji psychotropowych, zagrożonych karą 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotniego pozbawienia wolności. Identycznie jak w przypadku przerwy w odbywaniu kary, również w odniesieniu do warunkowego przedterminowego zwolnienia, w przepisach art. 73a ustawy nie uregulowano postępowania w tym przedmiocie. Nie wiadomo więc, ze względu na obligatoryjne („sąd penitencjarny... zarządza”) orzekanie w tych sprawach, czy czas pozostały do odbycia kary stanowi okres próby (art. 80 kk), czy warunkowo zwolnionego można oddać pod dozór oraz nałożyć na niego obowiązki określone w art. 72 § 1 kk (art. 159 § 1 kkw), czy jest możliwe odwołanie warunkowego zwolnienia, i wreszcie, czy na postanowienie sądu penitencjarnego o udzieleniu lub odwołaniu

warunkowego zwolnienia przysługuje zażalenie. Na każde z tych pytań odpowiadamy – nie.

Uwagi końcowe i wnioski

Dodając do ustawy art. 73a, „(...) który regulowałby **dodatkowo** [podkr. autora] kwestię udzielania przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności wobec uzależnionych skazanych za przestępstwa pozostające w związku z uzależnieniem”, uznano, że „art. 150 i 151 kkw nie regulują tej kwestii w sposób precyzyjny i jednoznaczny”¹⁰. Nie podzielałmy tej oceny. Jeżeli zdecydowano się dodatkowo uregulować tę kwestię, to należało ją uregulować samodzielnie w ustawie, bez odwoływania się w cytowanym fragmencie uzasadnienia do wskazanych tam przepisów kkw. Tym bardziej, że przepis art. 153 § 1 w zw. z art. 150 § 1 kkw nie przewiduje obligatoryjnego udzielenia przerwy w odbywaniu kary skazanemu, o którym mowa w art. 73a ust. 1 ustawy. To zaś oznacza, że wymienione przepisy w ogóle nie regulują tej kwestii. Nie można więc twierdzić, że jej nie regulują „(...) w sposób dostatecznie precyzyjny i jednoznaczny”. Można natomiast twierdzić, że nieprecyzyjnie sformułowane przepisy ustawy i jeszcze gorzej napisane uzasadnienie jej projektu, praktycznie rzecz biorąc, wykluczają możliwość ich stosowania.

Wspominając o uzasadnieniu projektu ustawy, mamy m.in. na uwadze, że nie znajdujemy w nim nawet wzmianki o stosowaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia. Wynika to wprost z innego fragmentu uzasadnienia projektu ustawy, w którym określono cel uchwalenia ustawy i wskazano na stosowanie przerwy w odbywaniu kary jako wyłączny środek jego realizacji. Dodano przy tym, że jest to związane z możliwością odciążenia więziennictwa w zakresie podejmowania leczenia poza zakładem karnym przez skazanych, o których mowa w ustawie. W uzasadnieniu projektu napisano, że: „Chodzi tutaj przede wszystkim o te sytuacje, gdy skazany nie miał w trakcie dotychczasowego odbywania kary pozbawienia wolności możliwości podjęcia stosownej terapii, przede wszystkim ze względu na to, że wciąż oczekuje na stosowne miejsce leczenia na oddziale terapeutycznym. Przepis ten [chodzi o art. 73a] miałby więc na celu rozwiązanie problemów wynikających z istnienia dzisiaj

¹⁰ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz niektórych innych ustaw, Sejm VI kadencji (nr druku 3420), s. 17.

„kolejki” do oddziałów terapeutycznych...”¹¹. Ta ocena nie może być uznana za uzasadnioną. Autorzy (autor) uzasadnienia nie podali bowiem liczby skazanych uzależnionych od środków odurzających lub substancji psychotropowych odbywających karę pozbawienia wolności za przestępstwo popełnione w związku z używaniem tych środków lub substancji, a tylko tej grupy skazanych dotyczą przepisy art. 73a ustawy. Nie było i nie jest to możliwe. W statystyce penitencjarnej uwzględnia się bowiem dane (por. tabela 1) dotyczące ogółu skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym, bez wyodrębnienia tych z nich, o których stanowią przepisy art. 73a ustawy. Warto w związku z tym przypomnieć powszechnie obowiązujące przepisy ogólne, stanowiące o zasadach techniki prawodawczej¹². Zgodnie z tymi przepisami:

1. Podjęcie decyzji o przygotowaniu projektu ustawy poprzedza się m.in.:
 - 1) wyznaczeniem i opisaniem stanu stosunków społecznych w dziedzinie wymagającej interwencji organów władzy publicznej oraz wskazaniem pożądanego kierunku ich zmiany,
 - 2) ustaleniem potencjalnych, prawnych i innych niż prawne, środków oddziaływania, umożliwiających osiągnięcie zamierzonych celów,
 - 3) określeniem przewidywanych skutków społecznych, gospodarczych, organizacyjnych, prawnych i finansowych każdego z rozwiązań,
 - 4) zasięgnięciem opinii podmiotów zainteresowanych rozstrzygnięciem sprawy (§ 1 ust. 1 pkt 1-4).
2. Po podjęciu decyzji o przygotowaniu projektu ustawy, należy m.in.:
 - 1) zapoznać się dotychczasowym stanem prawnym, w tym z obowiązującymi ustawami (...) w regulowanej dziedzinie,
 - 2) ustalić skutki dotychczasowych uregulowań prawnych w danej dziedzinie,
 - 3) określić cele, jakie zamierza się osiągnąć przez wydanie nowej ustawy,
 - 4) sformułować prognozy podstawowych i ubocznych skutków rozważanych alternatywnie rozwiązań prawnych, w tym ich wpływ na system prawa (§ 1 ust. 2 pkt 1-3 i 5).

¹¹ Por. ibidem.

¹² Załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej (Dz. U. nr 100, poz. 908).

Wskazane przepisy dostarczają dodatkowych argumentów uzasadniających krytykę unormowań zawartych w art. 73a dodanym do ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w 2011 r. Można więc z przekonaniem uznać, że gdyby w procesie legislacyjnym były one przestrzegane, nie doszłoby do uchwalenia tej ustawy.

Bibliografia

- J. Gregorowicz, *Zarys logiki dla prawników*, Grand Gamma, Łódź 1995.
- B. Kurzępa, [w:] W. Kotowski, B. Kurzępa, A. Ważny, *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz*, pod red. A. Ważnego, wyd. 1, LexisNexis, Warszawa 2013.
- A. Muszyńska, *Podstawy prawne szczególnego traktowania skazanych uzależnionych od środków odurzających [w:] Postępowanie z wybranymi grupami skazanych w polskim systemie penitencjarnym. Aspekty prawne*, red. naukowa A. Kwieciński, LEX a Wolter Kluwer business, Warszawa 2013.
- Z. Tobor [w:] J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp do prawoznawstwa*, wyd. 2, Zakamycze 2002.
- W. Wolter, M. Lipczyńska, *Elementy logiki. Wykład dla prawników*, wyd. 3, PWN, Warszawa – Wrocław 1980.
- J. Wróblewski, *Zasady tworzenia prawa*, Warszawa 1989.

Akty prawne i inne dokumenty:

- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny* (Dz. U. nr 88, poz. 553, ze zm.).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny wykonawczy* (Dz. U. nr 90, poz. 557, ze zm.).
- Załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20 czerwca 2002 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej (Dz. U. nr 100, poz. 908).
- Ustawa z 29 lipca 2005 r. o *przeciwdziałaniu narkomanii* (Dz. U. nr 179, poz. 1485, ze zm.).
- Ustawa z 1 kwietnia 2011 r. o *zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. nr 117, poz. 678).
- Uzasadnienie projektu ustawy o *zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz niektórych innych ustaw*, Sejm VI kadencji (nr druku 3420).

